

NAPOVED INTEGRALNE SERIJE:

S pametno integracijo do trajnostnega razvoja

V čedalje večji meri se soočamo z mnogoterimi, raznolikimi izzivi – od svetovnih do evropskih, slovenskih, lokalnih; od podnebnih sprememb do ekonomskih problemov.

Zato je nujen drugačen pogled na svet okrog nas, nov način razmišljanja in delovanja, preseganje kalupov...

Celosten pogled, ki nam bo pomagal, da elemente, ki jih že imamo, vidimo v novi luči, na drugačen in celosten način povežemo, prepletemo, stkemo – PAMETNO INTEGRIRAMO.

Drobce rešitev, ki bodo dobre za vse, imamo pred seboj, živimo z njimi – tu, v Sloveniji in Evropi.

Ker »nič ni tako praktično kot dobra teorija« (Lewin), predstavljamo NAČELA, po katerih je mogoče oblikovati nov, celosten konceptualen okvir; pravzaprav lahko vodijo do različnih teorij.

In ta načela nas lahko pripeljejo do TEORIJE INTEGRALNEGA RAZVOJA avtorjev Ronnieja Lessema in Alexandra Schiefferja.

Praktični primeri njene uporabe z odličnimi praksami (večina iz Slovenije) in novi integralni koncepti bodo sestavljali večino od 100 nadaljevanj v seriji »S pametno integracijo do trajnostnega razvoja«. Objavljali jih bomo v naslednjih nekaj mesecih, praviloma vsak dan od ponedeljka do petka. S pomembnim sporočilom, da je nujno pametno povezati številna prizadevanja in potenciala za trajnostni razvoj v okviru EU.

Med drugim smo pristop integralnih svetov uporabili pri snovanju novega, trajnostnega modela razvoja za našo državo - poimenovali smo ga Integralna zelena Slovenija. Predstavili smo ga v knjigi **Integral Green Slovenia** (Routledge, 2016), ki smo jo uredili dr. Darja Piciga, prof. Alexander Schieffer in prof. Ronnie Lessem, napisalo pa poleg nas še 42 slovenskih avtorjev. Z Integralno serijo se odzivamo na številne pobude, da bi imeli čimveč gradiv o Integralni zeleni Sloveniji tudi v domačem jeziku.

In integralna zelena pot lahko prispeva tudi k prihodnosti Evrope.

O vsem tem nas bo v prihodnjih mesecih pisalo več deset avtorjev knjige in drugih integralnih mislecev.

Vse to prvič celostno v slovenskem jeziku in edinstveno v svetovnem merilu.

Prijazno vabljeni k prebiranju, razmišljanju in ustvarjalni uporabi!

Dr. Darja Piciga

SEDMI TEDEN

S pametno integracijo do trajnostnega razvoja – 31. nadaljevanje

26. 3. 2018

31. Trajnostno upravljanje z gozdom v slovenskih deželah, nekoč in danes

V sedmem tednu **Integralne serije** nadaljujemo s prispevki o »južnem« pristopu integralnega zelenega razvoja in zato povezujemo naravo in skupnost. Po obravnavi kmetijstva kot tradicionalno pomembne dejavnosti za ohranitev slovenstva in predstavitvi potencialov ekološkega kmetijstva se obračamo k gozdu in z gozdom povezanim dejavnostim. Kot naš največji naravni vir ima posebno vlogo v razmisleku o trajnostnem razvoju Slovenije. Strokovni uvod v to tematiko je pripravil Jernej Stritih, mednarodno uveljavljen strokovnjak za trajnostni razvoj, še posebej za gozdarstvo in varstvo okolja.

Dr. Darja Piciga

V Evropski uniji veljajo gozdovi za dragocene raznolike in večnamenske ekosisteme. Njihov obseg se znatno razlikuje od ene države članice do druge: medtem ko na Finskem, Švedskem in v Sloveniji gozdovi pokrivajo okrog 60% površine, je ta delež na Nizozemskem in v Združenem kraljestvu le okrog 11%. Za razliko od

številnih območij po vsem svetu, kjer je krčenje gozdov še vedno velik problem, se v Evropski uniji predvsem zaradi naravnega prirastka in pogozdovanja povečuje količina zemlje, ki jo pokrivajo gozdovi.

Z okoljskega vidika gozdovi zagotavljajo številne ekosistemske storitve: pomagajo varovati tla (pred erozijo), so del vodnega kroga in uravnavajo lokalno podnebje (predvsem z evapotranspiracijo) in svetovno podnebje (zlasti s shranjevanjem ogljika). Prav tako ščitijo biotsko raznovrstnost s tem, da zagotavljajo habitat številnim vrstam.

*Sliki: Gozdovi na Slovenskem: - Poključki gozd (levo, foto: Aleš Zdešar, <https://www.slovenia.info>)
- Medved v gozdu (desno, foto: Christine Sonvilla, <https://www.slovenia.info>)*

S socialno-ekonomskega vidika so delujoči gozdovi naravni vir, ki predvsem zagotavlja les. V Evropski uniji se največ lesa porabi v energetske namene (42%), 24% lesa gre na žage, 17% za papirno industrijo in 12% za industrijo panelov. Približno polovica obnovljive energije, porabljene v Evropski uniji, prihaja iz lesa. Poleg tega so gozdovi tudi vir ne-lesnih proizvodov: hrana (jagode in gobe), pluta, smole in olja.

Gozdovi pa nudijo tudi druge storitve (lov, turizem itd.). Gozdovi so vir delovnih mest¹, zlasti na podeželskih območjih, in pridobivajo čedalje večji pomen za rekreacijo in turizem. Gozdarski sektor (gozdarstvo, lesna in papirna industrija) predstavlja približno 1% celotnega bruto domačega proizvoda Evropske unije, vendar je ta na Finskem celo 5% in zagotavlja zaposlitev za več kot 2,5 milijona ljudi. In nenazadnje: gozdovi imajo pomembno mesto v evropski kulturi.

Tudi slovenski družbi nudijo gozdovi številne ekosistemske storitve, vključno s proizvodnjo lesa, lesnih proizvodov, ohranjanja narave in rekreacije. Večina gozdov je v zasebni lasti, vendar je dostopna vsem. Gozdarska služba skrbi za trajnost državnih in zasebnih gozdov. Do pred nekaj leti se je le približno polovica letnega prirastka (okoli štiri milijone kubičnih metrov) posekala za les. Populacije divjih živali so stabilne ali naraščajo. Lastniki gozdov in širša javnost dajejo visoko vrednost ohranjanju in naravnosti gozdov.

Slika: Jesenske družinske aktivnosti (foto: Matjaž Očko, <https://www.slovenia.info>)

¹ Več delovnih mest, povezanih z gozdom, je predstavljenih v katalogu »Zelena delovna mesta: dobre prakse«, ki je nastal leta 2014 v okviru projekta Umanotere, fundacije za trajnostni razvoj (<http://www.arhiv.zelenadelovnamesta.ukom.gov.si/upload/Katalog%20dobrih%20praks%20ZDM.pdf>).

V zadnjih letih pa se v slovenskih gozdovih močno čutijo učinki podnebnih sprememb. Žled v letu 2014, napadi lubadarja, ki sledijo poškodbam dreves zaradi žleda in poletnim sušam, in vse pogostejši vetrolomi povzročajo izrazito povečane sanitarne sečnje. Leta 2015 je bilo skupnega poseka okrog šest milijonov kubičnih metrov (v primerjavi s tremi do štirimi milijoni v prejšnjih letih), kar je bilo po dolgih letih prvič skoraj več kot z gozdnogospodarskimi načrti določen letni posek. Leta 2017 je bilo posekanih skoraj 5 milijonov kubičnih metrov, kar je manj od načrtovanega poseka, a še vedno veliko.

O uspehu sonaravnega gozdarstva priča dejstvo, da se je površina slovenskih gozdov od začetka vodenja evidence skoraj podvojila (s 36% leta 1875 na 58,5% v letu 2010, po podatkih Zavoda za gozdove Slovenije), količina lesa pa je v povprečju dosegla več kot 300 kubičnih metrov na hektar². Najnižja točka gozdov v Sloveniji je bila dosežena v 18. stoletju, ko so tako pritiski paše in uporaba lesa za ogrevanje kot za oglje v nastajajoči industriji in uporaba lesa za gradnjo in ladjedelništvo skoraj pripeljali do izčrpanosti tega vira. Situacija se je poslabšala zaradi gorate topografije in bližine Sredozemlja, kjer je povpraševanje po lesu najvišje. Pomanjkanje lesa kot strateškega vira je spodbudilo razvoj prvih gospodarskih načrtov za gozdove na jugozahodu Slovenije in uvedbo gozdnih predpisov habsburške cesarice Marije Terezije.

Prvi poskusi obnove gozdov na takrat golem Krasu so se začeli po Napoleonovih vojnah, ko je Avstrija postala pomorska sila. Josef (Jožef) Ressel prvotno ni uspel s sajenjem hrasta v kraškem skalovju, vendar je eno generacijo kasneje Josefu Kollerju uspelo zasaditi in obdržati črni bor. To je vodilo do enega prvih projektov obnove gozdov na svetu, ki se je nadaljeval do leta 1914; rezultati teh prizadevanj so še vedno vidni in se ohranjajo v obalnih regijah Slovenije do danes. Projekt je bil podprt s posebnimi zakoni in programi financiranja cesarskih dežel Kranjske in Primorske. Prejel je Grand Prix na svetovni razstavi v Parizu leta 1901.

*Slika: Pohodništvo po zelenem Krasu
(foto: Jošt Gantar, <https://www.slovenia.info>)*

Razumevanje ranljivosti kraškega ekosistema je bilo ključnega pomena za uvedbo gozdarstva s stalnim drevesnim pokrovom (tj. brez poseka na golo) na visokih kraških planotah južne Slovenije v drugi polovici 19. stoletja. Pri tem so vodilno vlogo odigrali veliki lastniki tik pred tem privatiziranih fevdalnih gozdov, ki so zaposlovali vodilne gozdarske strokovnjake tistega časa. Uvedli so sistem gospodarjenja z mešanimi naravnimi gozdovi z naravnim pomlajevanjem in prebiralno sečnjo.

Ob istem času so zaradi revolucije leta 1848 večino prej fevdalne zemlje v Sloveniji razdelili malim kmetom. Zasebna lastnina je povečala interes kmetov za dolgoročno vrednost gozdov v času, ko je les zaradi uvedbe železnic postal tržno blago in je reja ovac izgubila gospodarsko privlačnost zaradi globalne konkurence in selitve ljudi s podeželja v mesta za delo v hitro rastoči industriji. Gozdovi od tedaj veljajo za "banko kmetov", kar je povzročilo izjemno povečanje površin pod gozdom in lesne zaloge v gozdovih.

Na tej poti se je razvijalo tudi gozdarstvo kot poklic. Ko je novi jugoslovanski komunistični režim po letu 1945 poskušal financirati povojno okrevanje z obsežnim izsekavanjem gozdov, so bili gozdarji sposobni preobrniti te načrte tako, da so prepričali vlado v prepoved goloseka in uvedbo celovitega sistema načrtovanja gospodarjenja za vse gozdove v državi - vključno z gozdovi majhnih kmetij, ki nikoli niso bili nacionalizirani. Na Univerzi v Ljubljani je bila ustanovljena gozdarska šola, slovensko gozdarstvo pa je bilo globalno priznано kot eden od pionirjev sonaravnega gozdarstva. Profesor Dušan Mlinšek z Biotehniške fakultete, takrat vodilni

² Tudi po lesni zalogi na hektar je Slovenija danes med vodilnimi evropskimi državami (skupaj s Švico in Nemčijo).

v teoriji in praksi sonaravnega gozdarstva, pa je bil v 80. letih prejšnjega stoletja tudi predsednik Mednarodne zveze gozdarskih raziskovalnih organizacij (IUFRO).

Po letu 1990 je Slovenija uspela ohraniti celovito gospodarjenje z gozdovi v zasebnih in državnih gozdovih z uvedbo javne gozdarske službe (Zavod za gozdove), ki skrbi za javni interes v gozdovih. To pomeni istočasno zagotavljanje vseh funkcij gozdov – od prihodkov od lesa za lastnika, do ohranjanja biotske raznovrstnosti in zagotavljanja priložnosti za rekreacijo. Trenutno največji izziv predstavlja prilagajanje gozdov na učinke podnebnih sprememb in spremembe v gospodarskem pomenu različnih funkcij gozdov, ob naraščajočem pomenu ohranjanja biotske raznovrstnosti, skladiščenja ogljika in rekreacije. Visoka lesna zaloga in pestrost slovenskih gozdov predstavlja dobro izhodišče za te izzive, ne predstavljata pa garancije, da se stanje gozdov in zagotavljanje njihovih funkcij ne moreta resno poslabšati.

Jernej Stritih